

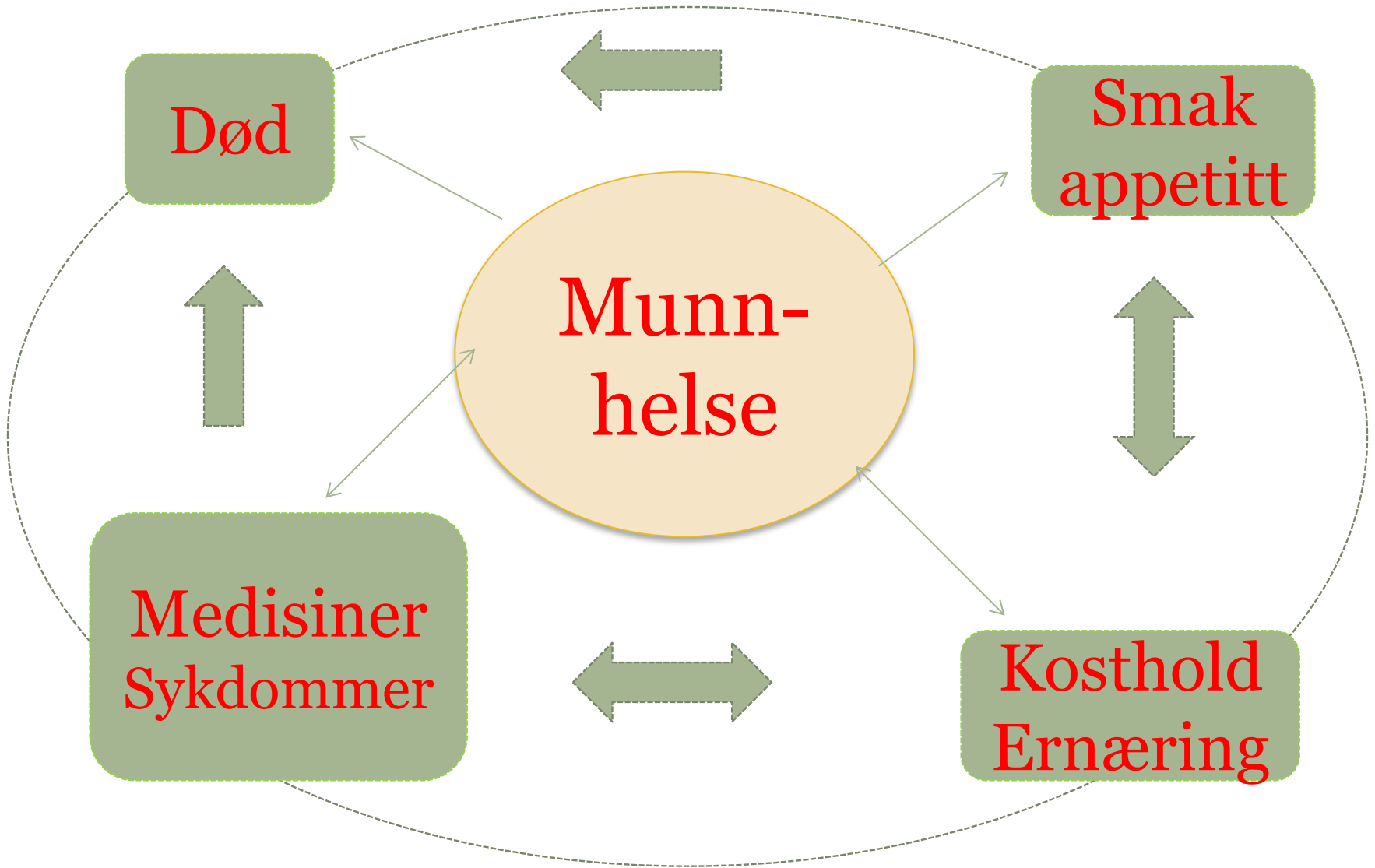
Munnhelse hos syke eldre, betydning for ernæring og smak

KIRSTEN SOLEMDAL
TANNLEGE, PH.D

INSTITUTT FOR KLINISK ODONTOLOGI
DET HELSEVITENSKAPELIGE FAKULTET
UNIVERSITETET I TROMSØ

Bodø 7.okt.2014

Død

Smak
appetitt

Munn-
helse

Medisiner
Sykdommer

Kosthold
Ernæring

Hva er munnhelse?

- WHO's definisjon:
  - Munnhelse er fravær av smerter, infeksjoner og sykdommer i munn og tenner som begrenser individets evne til å tygge, smile og snakke og psykososialt velvære.
  - **Munnhelse er viktig for den generelle helse, ernæring og livskvalitet**

Tannstatus hos eldre

- **Holst et al. 2010:** (spørreundersøkelse)
  - Eldre fra 70-79 år: **Forekomst av egne tenner ≥ 20 var 68 %**
  - Eldre ≥ 80 år: **56%**
- **Solemdal et al. 2013:** (hjemmeboende eldre, innlagt på sykehus)
  - Eldre fra 70-103 år: **Forekomst av kun egne tenner ≥ 22 var 59%**
  - **Forekomst av 0 egne tenner (kun proteser) var 19%**
- **Samson et al. 2008:**
  - Eldre på sykehjem mean age 87 år:
Forekomst av kun egne tenner ≥ 20 tenner var 23%
  - **Forekomst av 0 egne tenner var 43%**

Forekomst av hull i tennene

- Solemdal 2014
  - **34%** av pensjonister (75 år i gj.snitt) hadde hull i tennene
- Solemdal et al. 2013
  - **42%** av eldre (84år i gj.snitt) lagt inn på sykehus hadde hull i tennene
- Samson et al. 2008
  - **71%** av sykehjemsbeboerne hadde hull i tennene

Forekomst av munntørrhet

- Soini et al. 2003
  - Forekomst av stimulert saliva < 0.8 ml/min var over 50% hos kronisk syke pasienter.
- Solemdal et al. 2013
  - Forekomst av stimulert saliva ≤ 0.6 ml/min var 46% hos akutt innlagte eldre i sykehus

Referanseverdiene for munntørrhet vedr. stimulert spytt er ≤ 0.7 ml/min for menn og ≤ 0.5 ml/min for kvinner

Tannhelsevaner hos eldre

- 88% av 289 pensjonister hadde vært hos tannlegen minst en gang i året

(Solemdal 2014, upubliserte data)

- 49% av 200 sykehusinnlagte eldre over 70 år hadde vært hos tannlegen i løpet av det siste året.

(Solemdal et al. 2013, upubliserte data)

Aldersrelaterte forandringer med betydning for munnhelsen

- Svekkelse av muskulatur
- Redusert motorikk
- Blottlagte tannhalser

Hva påvirker munnhelsen?

- Sykdommer
- Medisiner
  - Munntørrhet
- Kosthold
  - Sukker
  - juice og saft
- Hyppig inntak av sukkerholdig mat og drikke
- Munnhygiene

Id 679 kvinne 83 år

ID 601 mann 93 år , munntørr, raghader, sopp

Årsaker til munntørrhet

- Sykdommer
- Vitaminmangel
- Underernæring
- Dehydrering
- Typer av medikamenter
- Antall medisiner

Hva slags virkning har munntørrehet på munnhelsen?

- Tørre, sprukne lepper
- Betennelse i tannkjøttet
- Såre slimhinner og brennende tunge
- Økt bakteriebelegg og ansamling av matrester
- Økt karies aktivitet
- Tannfrakturer og tanntap
- Sopp i munnen
- Protesestomatitt
- Svelgproblemer
- Taleproblemer
- Redusert smaksopplevelse

Id 641 munntørr

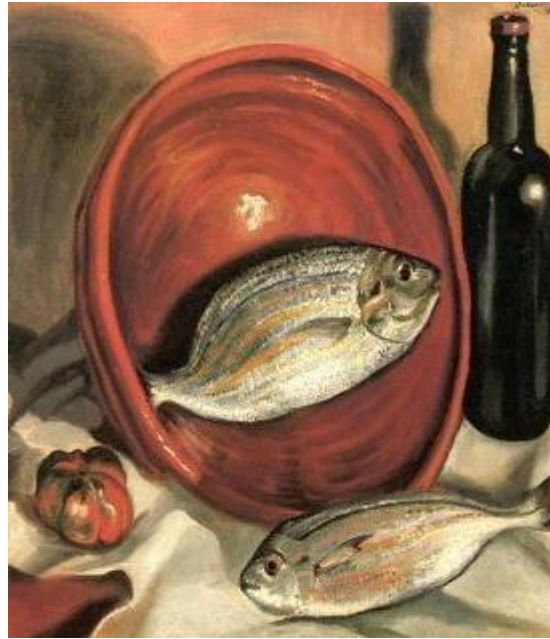
ID 627. munntørr pasient

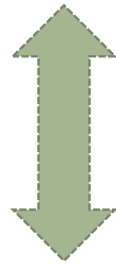
Id627. matrester i ganen

Eldre lider ofte av underernæring.

Mange eldre har dårlig munnhelse.

Ernæringsstatus

- *Ernæringsstatus* er kroppens velvære sett i forhold til hva du spiser og hvor mye du spiser og balansen mellom disse to.
- *Underernæring*
  - For lite inntak av næring (kalorier, proteiner og vitaminer) i forhold til kroppens behov og som forårsaker målbare uheldige forandringer på muskulatur, kroppssammensetning og funksjon

Hvor vanlig er underernæring hos eldre ?

- Ranhoff et al. 2005
  - 75 % av sykehusinnlagte eldre hadde risiko for underernæring

- Solemdal et al. (unpublished data 2012)
  - 34% av sykehusinnlagte over 70 år hadde risiko for underernæring
  - 33% var underernært

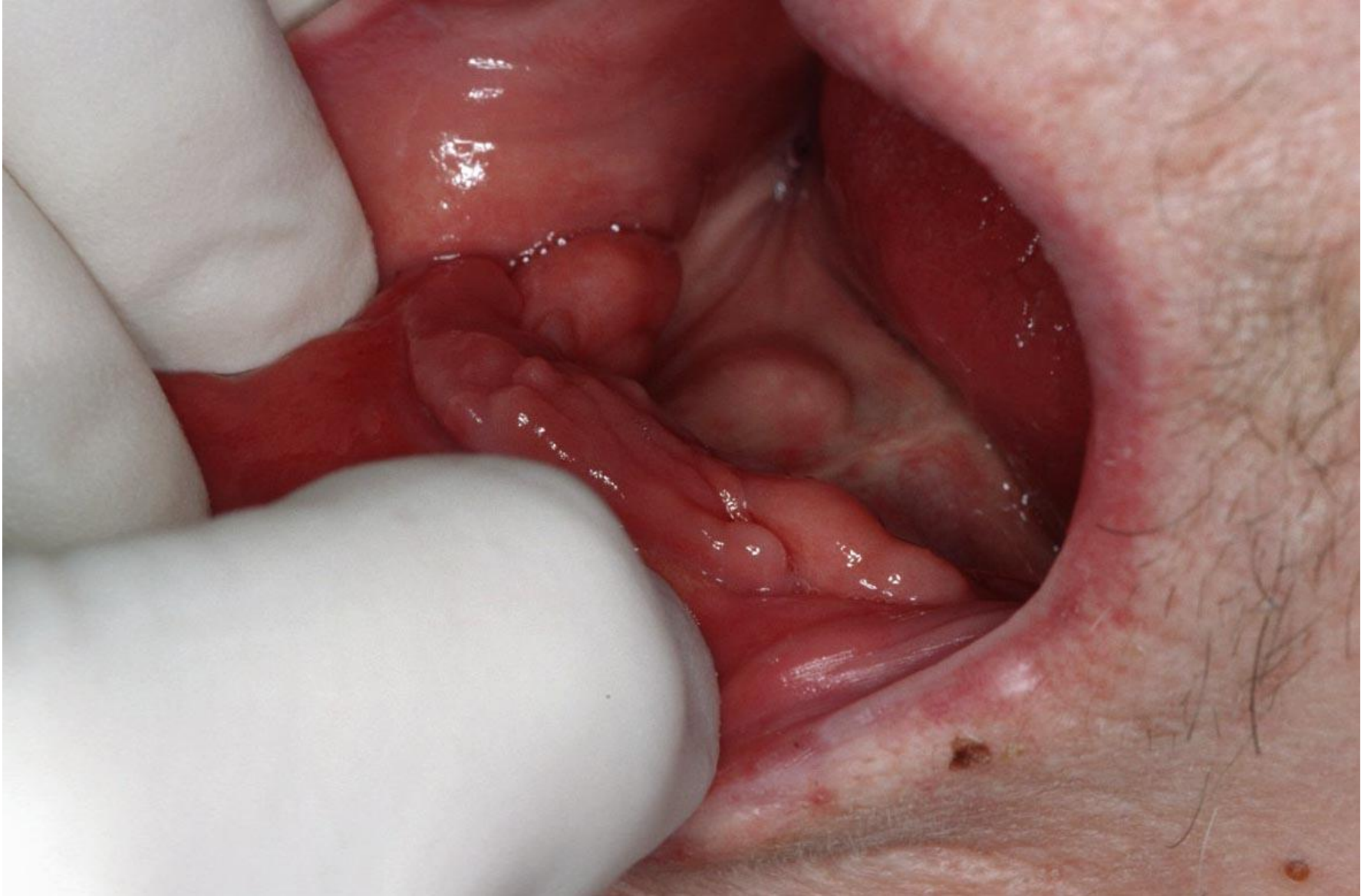
Micronutrient status

- **Hjemmeboende:**
  - 25% hadde lave verdier av vitamin D
  - 30-50% lave verdier av vitamin C
  - 25% hadde sink mangel (*Mowe et al.1994*)
- **Sykehusinnlagte $\geq$ 70 år:**
  - 37 % hadde mangel på vitamin A
  - 48% mangel på vitamin B6
  - 55% mangel på vitamin C
  - 17% mangel på vitamin D
  - 45% mangel på jern (*Solemdal et al. 2012, upubliserte data*)

Id021 kvinne 93 år

Id101. kvinne 91 år. Hyperplasi i UK på gr.av protese

ID 098 82 år kvinne

Id627. matrester i ganen

ID 627. munntørr pasient

B- vitamin mangel:

- Generell anemi
- Demens
- Neuropatier i bena
- **Brennende rød tunge**
- **Atrofiske tungepapiller**
- **Sprekker i munnviken**
- **After (munnskold)**

Mangel på C-vitamin:

- Hudblødninger på bena
- Svekket immunforsvar
- Candidose (soppinfeksjon)
- **Kraftig betennelse i tannkjøttet (gingivitt)**
- **Løsning av tenner**
- **Innvirkning på spyttsekresjon**

Jern mangel:

- Anemi
- Blek hud, tretthet og slapphet
- Kortpustet
- Sprø negler
- Brennende tunge
- Atrofisk (glatt) tunge
- Sprekker i munnviken
- Bleke slimhinner
- Nedsetter spyttets antibakterielle evne
- Svekket immunforsvar

Id 617 rød, atrofisk tunge lave verdier for B6, tiamin og vit.C

Munnhelsens betydning for ernæringsstatus

- Hva viser forskning?
  - Har antall tenner betydning for ernæringsstatus?
  - Har munntørrhet betydning for matinntak?

Tannstatus og ernæringsstatus

- Hospitaliserte eldre med **få eller ingen tenner** hadde **liten kroppscellemasse** sammenlignet med pasienter som hadde mange tenner.
- **Liten kroppscellemasse er forbundet med avmagring og dårlig ernæringsstatus.**

• (Solemdal et al.2012)

- Pasienter med tap av muskelmasse hadde signifikant flere hull i tennene enn de med god muskelmasse

• (Solemdal et al. 1012, upubliserte data)

Tannstatus og mikronutrierter:

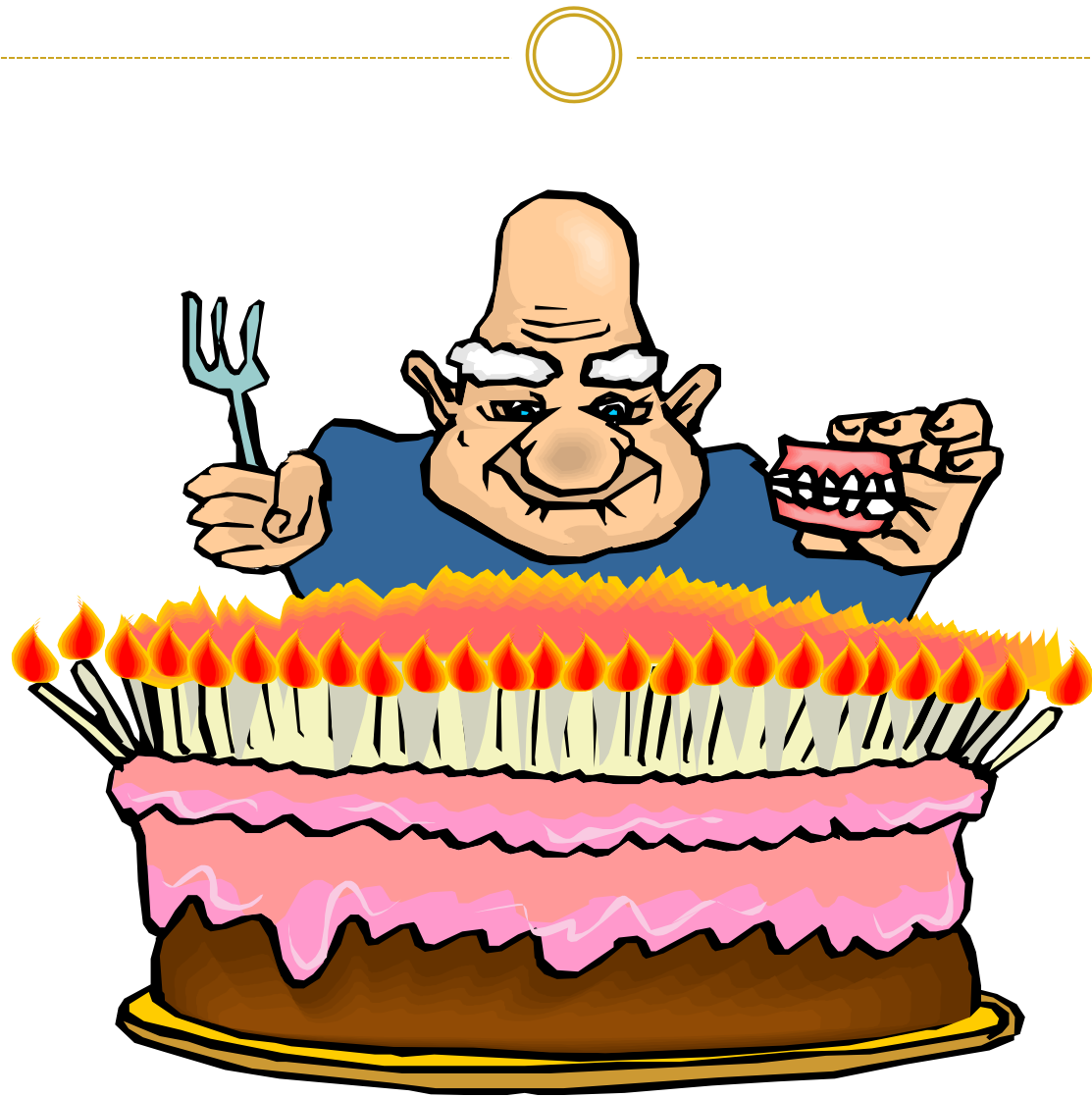

Sheiham *et al.*(2001) :

- Tannløse hadde signifikant lavere verdier av vitamin A, C og E enn betannede.
- Dess flere jeksler i sambitt, dess bedre C-vitaminstatus

- Moynihan *et al.* 1994: lavere inntak av fiber hos tannløse enn hos betannede.
- Papas *et al.* 1998: protesebærere spiste mer raffinerte karbohydratprodukter og sukker enn betannede.

Hva er smak?

- 5 smakskvaliteter

- ✦ Surt
- ✦ Salt
- ✦ Søtt
- ✦ Bittert
- ✦ umami

- Smaksløker

- ✦ Tunge
- ✦ Svelg og gane
- ✦ Strupehodet
- ✦ Spiserøret

- Smaksceller med smaksreseptorer

Hva påvirker smaksopplevelsen?

- Alder
- Kjønn
- Sykdommer
- Medisiner
- Ernæring
- Munnhelse

Smaksevne og sykdom

- Syke (hospitaliserte) eldre ≥ 70 år hadde redusert smaksevne sammenlignet med friske eldre på samme alder
- **Sur og bitter** smakskvalitet var spesielt nedsatt
(Solemdal et al. 2012)

Smaksevne og munnhelse

Smaksevnen er redusert hos syke eldre med:

- Tørr munn
- Hull i tennene
- Høy vekst av munnhulebakterier (lactobaciller og Streptococcus Mutans) som fører til karies
- Dårlig munnhygiene

(Solemdal et al. 2012)

- **Sursmak:** nedsatt hos pasienter med mye belegg og bakterier
- **Saltsmak:** nedsatt hos pasienter med tørr munn og betennelse i munnslimhinnen
- **Søtsmak:** nedsatt hos pasienter med tørr munn og papilleatrofi (glatt tunge)

”Loss of taste is loss of life”

- **Redusert smaksopplevelse er assosiert med økt dødelighet hos syke eldre**
  - Pasienter med den best smaksevnen hadde 69% lavere risiko for død enn pasienter med den dårligste smaksevnen
(Solemdal et al.2013)

Hva kan vi gjøre for å bedre munnhelsen hos syke eldre?

- **Spyttmengde og spyttkvalitet**
- **Munnhygiene**
- **Kosthold**
- **Kunnskap**

Hjelpemidler for munntørre:

- Vann
- Sukkerfri drikke
- Sukkerfrie pastiller
- Tyggegummi (også med fluor)
- Fluortabletter 0,25mg, 4- 6 pr. dag
- Xerodent sugetabletter 0.25mg
- Xero drops 0.05mg
- Saliva gel
- Matolje
- Glyserol 75%
- Kunstig spytt
- Tannkrem uten natrium laurylsulfat

Munnhygiene

- **Tannpuss hver dag**

Hjelpemidler:

Elektrisk tannbørste

Colgate duraphat tannpasta (resept)

Fluor tabletter til alle med egne tenner (0.25mg x 4-6)

Corsodyl munnskyllvæske 0.1 %

Kosthold/ munnhelse

- Begrens sukkerholdig mat /søtsaker
- Unngå saft og juice mellom måltidene
- Vann som tørstedrikk

Forebyggelse- Opplæring- Informasjon

- Pasienten
- Pårørende
- Pleiepersonell
- Fastlegen

Munnhelse, ernæring og
smaksopplevelse
er viktig for livskvalitet hos
eldre

og kan motvirke
sykdom

og tidlig død

ID 601 mann 93 år , munntørr, sopp

Id 003 kvinne 79 år lavt B& og vit C

Mål:

**Egne tenner livet
ut!**

Munntørrhet og ernæring

- Loesch *et al.*(1995): pasienter som klaget over tørr munn unngikk gulrøtter, tørt brød og klebrig mat.

Tanntap og BMI

- Mojon *et al.*(1999) :
  - sykehjemspasienter—dårlig tannstatus ble assosiert med BMI<21